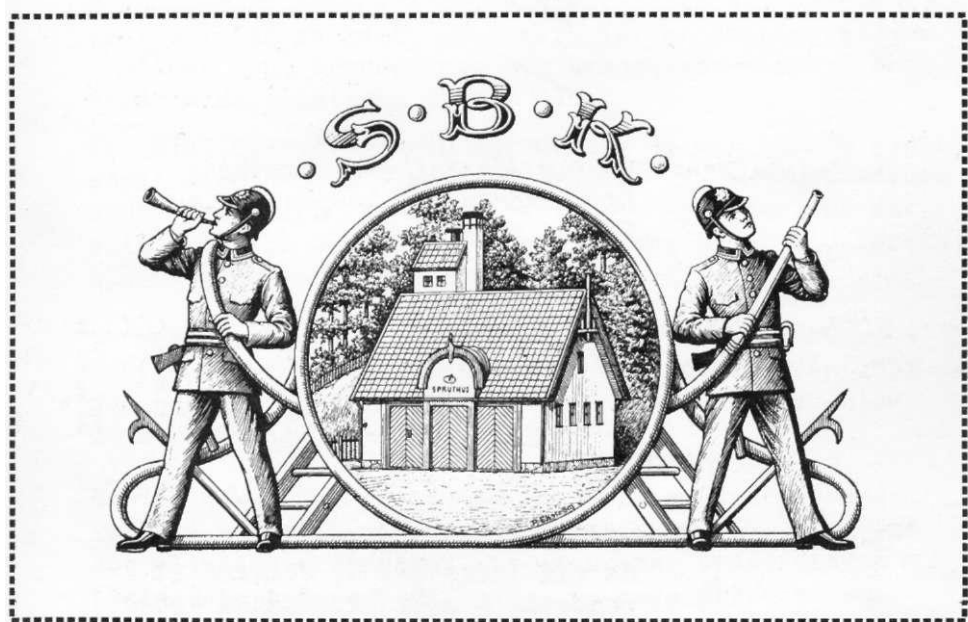

SPÅNGA BYGDEN

Nr 12

November 1984

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

<u>Innehåll</u>	sid
Solhems brandkår	3
Budkavle - vad är det?	17
Gilleets program	19
Information	20

Omslagsbilden: Emblem för Solhems Brandkårs
Kamratförening, komponerat av
Pontus Ekström

Bildmaterial: Gunnar Ekström sid 8
Nils Forsberg " 12
Olle Johansson " 14,15
Sundbybergs Hembygdsförening " 16

Omslagsbilden i nr 11, "Stamträd för ätten Bonde"
är ett fotografi av originalet i
Bondeska gravkoret, Spånga kyrka

SOLHEMS BRANDKÅR

av OLLE VIDERUD

"Det var i början av Januari 1913. En morgon väcktes samhället av en kraftig knall som skakade de närmaste villorna. Några sekunder senare hördes utdragna bölanden av signalhorn. Det är nog något slags signaler om eldsvåda! Här måste nog alla hjälpa till när det brinner.

Reaktionen var kanske naiv, men sann. Men vad vet en nykommen Stockholmare om brandväsendet i ett samhälle av Solhems typ? En stund senare stod jag vid brandplatsen. Gnistor och rök bolmade mot den grå morgonhimlen. Brandsprutor fördes fram, slangar lades ut. Pumpar sattes igång av kraftiga armar. Vattenlangningskedjor ställdes upp. Brandstegar och brandhakar kommo i bruk. Räddningsarbetet var i full gång.

För mig, nykomling, såg det ut som om man aldrig gjort annat i Solhem än släckt eldsvådor. Ett behärskat lugn syntes råda inför den tragedi som utspelades. Så var allt över för den gången och jag hade gjort min första bekantskap med Solhems Brandkår."

Så berättar Magister J.W. Gabrielsson i en artikel i Jubileumsskriften "SOLHEMS BRANDKÅR 10 ÅR" från 1935 där han ger sina intryck från en dramatisk händelse 22 år tidigare.

Den brandkår det här talas om var den första brandkåren i egentlig mening som fanns i Solhem, nämligen den Allmänna Brandkåren. Något ordnat brandförsvar fanns inte i Spånga tidigare. De enda åtgärder som vidtagits var att man år 1845 införskaffat handsprutor till kyrkan, sockenmagasinet, fattighuset och "prästbolet".

Den s k allmänna brandkåren bestod av 150 man, därav 12 befäl, som enligt reglementen skulle övas två gånger per år. Alla brandmän var uttagna för en tid av fyra år och rekryterades från samhällets manliga arbetsföra personer mellan 20 och 50 år.

Solhem uppdelades i fem larmdistrikt och på sju olika strategiska platser i samhället utplacerades brandlurar genom vilka brandmännen kunde larmas via särskilda signaler. De ovannämnda "övningarna" som skulle hållas två gånger per år var lugna tillställningar och bestod huvudsakligen i att alla brandmän samlades vid spruthuset och ropades upp, varefter man gjorde enklare genomgång av slangar och sprutor. De brandmän som eventuellt inte kom till dessa övningar kunde senare invänta böter.

Brandkårens materiel bestod huvudsakligen av tre dragbara brandsprutor, A, B och C-sprutan, som tillsammans med några mindre slangkärror förvarades i det s k Spruthuset, en föregångare till Solhems Brandstation, och som uppfördes vid dåvarande Trädgårdsvägen enligt ritning av arkitekt Nils Loven, daterad den 16 augusti 1909.

De tre sprutorna kunde dras för handkraft men spändes lämpligen efter första bästa häst som kunde uppbringas vid brandlarm. Brandmännen saknade uniformer och deras enda beteckning utgjordes av handmålade brickor som visade vilken spruta man tillhörde.

Det brann inte särskilt ofta i Solhem på den här tiden, men åtminstone två bränder har gått till historien: Den tragiska branden på dåvarande Vintergatan (nuvarande korsningen Solhemsv/Solhagav) där en person innebrändes och eldsvådan vid Renstigen.

Vid det senare tillfället hade brandkåren efter att ha räddat en villa från elden återvänt till Spruthuset, för att nästa dag finna att villan hade brunnit ned! Det var nämligen så att man inte riktigt hade tänkt på återantändningsrisken och senare på natten då brandkåren farit hem tog elden ny fart och villan totalförstördes.

Brandkåren lyckades dock, trots primitiv utrustning och utbildning, ändå göra ett ganska gott arbete i kampen mot den Röde Hanen. Ett slutcitrat ur Magister Gabrielssons artikel tycker jag ger en ganska mustig och färgstark illustration till dåtida förhållanden:

"Jag tänker att ni le åt oss allesamman då ni ser oss med de röda brickorna fastklutna på hattarna, släpande sprutor och slangkärror över stigar och diken eller springande med ett par skramlande hinkar till vattenlangningskedjorna. Ja, le ni nykomlingar. Ni må gärna dra på munnen åt den gamla Allmänna Brandkåren. Det fanns likväl något storstilat över den i all dess enkelhet. Vi deltog i denna människans eviga kamp mot elden, icke med motorernas hästkrafter och gasmaskernas kemikalier, men med spända muskler och flämtande lungor. Levande, endräktig kraft."

Så långt Allmänna Brandkåren. Men nu inträder nya tider. Den 15 juni 1923 kom Solhems första brandstadga, fastställd av Kungl Maj:t. Solhem fick nu en brandstyrelse i vars första protokoll daterat den 29 oktober 1924 Magister Erik Öhlund utsågs till dess förste ordförande, en post som han hade fram till 1933, då han efterträddes av Magister Robert Reineck.

Den 3 januari 1925 ledigförklarade brandstyrelsen befattningen som brandchef i Solhem och den 30 mars 1925 tillsattes tjänsten med verkmästare Carl Andersson. Han avgick efter fyra års tjänst och efterträddes den 12 mars 1929 av den legendariske Harald Månsson, som kom att kvarstå som kårens chef ända till 1964 då kåren avvecklades. Sin tjänst som brandchef hade han samtidigt med sitt ordinarie arbete som föreståndare för Konsumaffären vid Solhagavägen. Harald Månsson hade praktiserat en del vid Stockholms Brandkår och var - som man säger i dag - "tänd" på sin uppgift. Han var en eldsjäl och hade ett brinnande intresse för brandförsvaret. Då han blev brandchef i Solhem började han omedelbart ett skickligt och omfattande arbete med att organisera upp ett väl fungerande brandförsvaret.

Den allmänna brandkåren kvarstod tills vidare men kompletterades år 1925 med den då bildade Solhems Borgarbrandkår, som till en början bestod av 17 man. Den 5 oktober 1931 bildades Solhems Brandkårs Kamratförening, S.B.K. Brandmännen började nu att på sin fritid inreda spruthusets vindsvåning till klubbрум, vilket också Solhems Husmodersförening fick använda för sina sammankomster två eftermiddagar i veckan.

De kommunala anslagen till brandkåren var vid den här tiden mycket blygsamma och för att finansiera inköp av utrustning började brandmännen att anordna de så populära brandkårsfesterna i Spånga Folkets Park, som var belägen ovanför nuvarande Spånga Folkan, där det nu ligger ett daghem. Dessa fester hölls varje år en lördag och söndag i mitten av juni och kom snart att bli något av en höjdpunkt i samhällslivet.

Till varje fest gav brandmännen ut en egen annonsfinansierad programtidning. De båda festdagarna var späckade med underhållning och begivenheter av alla slag. Från 1934 och 1937 års programtidningar kan man hitta bl a tombolalottförsäljning med en cykel och ett tält som högsta vinst, vidare uppförandet av folklustspelet "Marknadsafton" av Vilhelm Moberg, musik av Stockholms Brandkårs Musikkår, kabaré Röda Hanen samt uppträdande av skådespelarna Yngve Nyqvist och Nisse Tersén. Solhemsborna kunde också få se en fotbollsmatch på idrottsplanen vid Spångavägen mellan ledamöter i fullmäktige och nämnder och ett damlag.

Man hade också serveringar med kaffe, läskedrycker, smörgåsar, korb och glace, som det så vackert stavades på den tiden.

Och sedan kunde man naturligtvis dansa till kända dansorkestrar, inte natten lång men väl "till kl 1 f.m." som det står i 1937 års programtidning.

Just de här programtidningarna är i dag något av en guldgruva för den hembygdsintresserade. Tidningarna innehåller intressanta artiklar med lokal anknytning, information och historia om brandväsendet och som sagt en mängd annonser. Här finner man affärsmannens underdånighet inför konsumenten: "GYNNA Spånga Rak- & Frisésalong - Vördsamt Helga Andersson", i skarp kontrakt till fiskhandlare Alma Widlunds hurtiga uppmaning till Solhemsborna: "Ät fisk - Ni blir pigg som en mört!"

Om den som dansade ända till kl 1 f.m. blev trött och ville åka droska hem och sträcka ut sig ordentligt, var det bara att ringa Droskstationen Tel. 410 där "Bekväma 7-sitsiga vagnar med värme erhålles dygnet om." I dag kan det ju som bekant vara svårt att få tag på en taxi mitt i natten, åtminstone en 7-sitsig.

Och den som eventuellt vaknade med huvudvärk på söndagsmorgonen kunde gå till Apoteket Pelikanen för att därstädes inhandla något lindrande. Apoteket hade faktiskt söndagsöppet 1937: "Sön- o. Helgd. 9 f.m. - 5 e.m."

Även vid Solhems majbrasa höll sig brandkåren framme som sig bör och lockade publik med eleganta affischer i rött och gult med kamratföreningens emblem, komponerat av dekorationsmålaren Pontus Ekström (1870-1966), bosatt i Solhem sedan 1925. Det stora dragplåstret vid 1939 års majbrasa var "Körsång av Spånga Hembygdskör" enligt en bevarad affisch.

Då man så här 40-50 år senare gör en enkel betraktelse över Solhems Brandkår kan man inte undgå att känna stor beundran för dessa brandmän, som med dåtidens avsaknad av reglerad arbetstid, övertidsersättning och OB-tilllägg, för att inte säga avsaknad av lön över huvud taget, ställde upp med frivilligt arbete, inte för egen vinnings skull utan av intresse för samhället och dess medborgare och naturligtvis också för att kompensera de minimala kommunala anslagen. Pengar flöt alltså in vid de olika festerna och för behållningen kunde man så småningom inköpa en begagnad lastbil av märket Chevrolet, bil B 710, som ombyggdes till brandbil av brandmännen och överlämnades till municipalsamhället vid brandkårsfesten 1933. Som en kuriositet kan nämnas att municipalnämnden hade varit tveksam att mottaga gåvan eftersom bensinkostnaderna skulle komma att medföra nya utgifter.

Man fick också råd med riktiga uniformer och utryckningskläder och vid ett senare tillfälle kunde man även införskaffa en bogserbar motorspruta av märket Albin.

Vid den här tiden fick de brandmän som deltagit i årets samtliga 12 övningar som arvode uppbära kr 55:- (!) som utbetalades vid jultiden. Det berättas att de brandmän som inte deltagit i alla övningar fick finna sig i att det gjordes avdrag för detta på den lilla julklappen.

För utryckning fick man 1:50 per timme, mellan kl 20.00 och 06.00 2:-. (Nutidens borgarbrandmän får drygt 90:- per utryckning.) Men Solhems brandmän behövde inte slita ut sig då det gällde utryckningar. Statistiken visar att

brandkåren larmades endast 2 gånger 1929, 1 gång 1931, 5 gånger 1932 och 9 gånger 1934. År 1983 gjorde Kista och Vällingby Brandstationer som i dag täcker i stort sett Solhems gamla område 499 resp 447 utryckningar - men det är ju skillnad på folkmängd fast det är samma geografiska yta.

Solhems första brandbil, B 710

1927 fick Solhem sin första brandordning där det på den tidens kanslispråk bl a fastställdes i t ex § 40 att "Sedan eldsvådan blivit dämpad skall, till förekommande av förnyat utbrott av densamma, eftersläckning ske och bevakning anordnas på så sätt och i den utsträckning brandchefen anser nödvändigt. Då egendom blivit vid eldsvåda så skadad, att fara kan uppkomma av lämningarna, skola desamma av brandstyrkan eller eljest tillkallat manskap försättas i sådant skick, att fara icke kan uppstå." Skräpet skulle alltså rivas ner, men det var naturligtvis för enkelt att skriva.

Och i § 14 står det: "Alarmering av Borgarbrandkåren sker nattetid genom särskilda signaler per telefon, för

vilket ändamål alla medlemmar av borgarbrandkåren skola vara försedda med sådan." År 1929 uppsattes den för alla Solhemsbor så välbekanta brandsirenen, som med sina skrämmande tjut kallade brandmännen vid larm under dygnets ljusa del.

Den alltid företagsamme Harald Månsson började under 1930-talet att i samarbete med Gunnar Ekström i Solhems Idrottsförening (senare Spånga IS) organisera gymnastik för brandmännen i Solhems skolas gymnastiksal och även polismännen i Spånga kom så småningom att delta i aktiviteterna.

Så rinner åren i väg och vi närmar oss slutet av 1930-talet då orosmolnen börjar hopa sig över Europa. 1939 bryter andra världskriget ut och det ställdes plötsligt större krav på brandförsvaret. "Hemskyddet" organiseras snabbt och vid en gammal lada vid kärret i slutet av Nälstavägen övar man tillsammans med brandkåren. Spruthuset tillbyggs 1942 med vagnhall med två bilplatser samt rymlig övervåning med expedition, samlingslokal och pentry och får upphöjd status till brandstation. Den 26 februari 1943 får solhemsbyggmästaren Ernst Eklund & Son brandstyrelsens uppdrag att komplettera stationen med ett skyddsrum.

Brandkåren går nu in i en stark utvecklingsperiod. Man inköper ytterligare en begagnad lastbil, en Volvo som liksom sin äldre kollega ombyggs av brandmännen till en för sin tid modern och ändamålsenlig brandbil. Bilen hade täckt hytt och en vattentank på 1.200 liter samt en fast pump som kunde startas under färden till brandplatsen. Vidare inköps nu ytterligare två bogserbara motorsprutor, brandstyrkan utökas med sju man och arbetet med att anlägga 13 brandbrunnar inom Spånga kommun påbörjas.

Fr o m 1944-45 larmas brandkåren via en s k signalfördelare på Spånga polisstation, dit allmänheten ringer på tel 36 25 25. Även brandsirenen startas från polisstationen. Från år 1944 har jag en stark upplevelse som för alltid etsat sig fast i mitt minne, då jag som

fyraåring vaknade av brandkårens sirener och från fönstret såg det skrämmande skådespelet då en villa vid Bredvägen (nuvarande Vinstavägen) totalförstördes av brand och en person innebrändes. Vid denna brand gjorde Solhems Brandkår, trots den olyckliga utgången, en mycket stark insats för att skydda och rädda kringliggande fastigheter. Polisbefäl som var på platsen har senare berättat att brandkåren, trots att det var mitt i natten, gjorde den snabbaste utryckning man någonsin bevittnat.

Och var det något Solhems Brandkår var känd för, så var det just för sina snabba utryckningar och stora effektivitet. Som exempelvis den gången då man kallades till ett grannsamhälle, som hade sin brandbil stående på verkstad. Den larmande billösa brandkåren fick order från Solhem att sätta ut en vakt som skulle möta och visa vägen, men då Solhemskåren kom fram fanns ingen vakt. På en mild förebråelse från brandchefen för detta fick han till svar: "Jamen, vi hann inte, ni kom ju så snabbt!"

Från en vakt- och larmlista från 1944 kan man se att Solhems Brandkår nu har 22 man med Harald Månsson som brandchef och Sven Bide som vice brandchef. En av de tre brandförmännen är Bror Ingert, senare vice brandchef. Vidare framgår att styrkan var uppdelad i tre vaktlag med sju eller åtta man i varje och att brandkåren övades tolv gånger per år varav två nattövningar.

Brandkåren hade nu i mitten av 1940-talet fått ett utvidgat område att betjäna och gjorde utryckningar över hela Spånga kommun, ofta till så avlägsna platser som Sörentorp och Silverdal i norr, numera ingående i Sollentuna och Solna kommuner. Solhems Brandkår var faktiskt den enda moderna och effektiva brandkåren i det här området och anlätades ibland även till uppdrag långt utanför kommunens gränser. Den längsta utryckning jag hört talas om var nog den gången då hjälp påkallades till Bro när Spånga barnkoloni stod i lågor. Oftast var det gräsbränder och utryckning till bränder i soptågens vagnar på väg mot Lövsta som höll brandkåren sysselsatt.

Utryckningarna blev naturligtvis något av ett folknöje och stora skaror drogs till brandstationen varje gång sirenen tjöt över Solhem. Det faktum att brandstationen något olyckligt kom att ligga i närheten av flera skolor gjorde att trängseln framför brandstationen kunde bli ganska stor ibland. Dess bättre inträffade mig veterligt aldrig några olyckor i samband med utryckningarna, vilket kanske var rena turen. Det stora nöjet för oss barn var att försöka få reda på var det brann, för att sedan per cykel försöka hinna före eller åtminstone samtidigt som brandkåren till brandplatsen.

Just en sådan gång begav jag mig som icke cykelkunnig fem- eller sexåring till fots i högsta hastighet efter brandkårens utryckning. Det bar i väg Hässelbyvägen upp mot Lunda. Men så, i höjd med Solhems skola hände det fruktansvärda: resåren i mina byxor brast under den vilda språngmarschen och hela utryckningen var åtminstone för min del nära att sluta i fiasko. Men skam den som ger sig! Med byxorna i ett fast grepp med bägge händerna fortsatte jag den något försenade löpningen och kom så småningom fram till den förmenta brandplatsen, en liten brasa i en brädhög på Kälvestavägen, lagom för att se brandbilen åka hem. Jag fick sedan i många år höra skämtsamma kommentarer från folk som varit vittnen till min vilda framfart.

Nåväl, 17 år senare blev jag antagen som brandman vid Solhems Brandkår, fick åka brandbil och kunde på så sätt njuta av glädjen att kunna göra en någorlunda värdig entré vid brandplatsen med byxorna i behåll!

Så är vi framme vid 1949. Spånga inkorporeras med Stockholm och Solhems Brandkår får en ny organisation och ny materiel. Harald Månsson och Bror Ingert blir nu kårchef resp vice kårchef och får brandmästares tjänsteställning. Alla medlemmar i kåren får byta till samma uniformer som sina yrkeskolleger i Stockholm. Utryckningar som gäller husbränder backas upp av hjälp från Bromma och Kungsholmens brandstationer och Solhems Brandkår i ny skepnad gör sin första stora insats vid den stora branden vid Hägerstalunds gård på våren 1949.

Brandstationen moderniseras kraftigt och de gamla vagnarna byts ut mot nyare och modernare från Stockholm. Förutom en vanlig brandbil bestod nu vagnparken av en tankbil som tidigare varit brandbil på Bromma flygplats. Bilen var ett specialbygge och hade bl a vattentank på 3.000 liter och skumsläckningsutrustning. Efter något år ersattes den andra brandbilen med en helt nybyggd Ford, som faktiskt var Sveriges modernaste brandbil och blev ordentligt omskriven i lokalpressen. Bilen kostade 50.000 kr, vilket då var en stor summa. Den var bl a utrustad med moderniteter som kommunikationsradio och rökdykaraggregat av syrgastyp.

Carl-Henrik Källberg, Gunnar Ekström och brandchefen Harald Månsson beundrar sin nya vagn, "66:an" - landets modernaste brandbil

I början fungerade inte alltid alarmeringen från Johannes brandstation helt tillfredsställande - som en gång när det utbröt brand i den villa som ligger närmaste granne med Solhems brandstation.

En annan gång gick larmet till Inspektorsbostaden, Backvägen 3. Inspektorsbostäder fanns nog i Spånga, men ingen Backväg. Så småningom redde dock det hela ut sig och brandkåren kunde köra mot Inspektorsbacken, där det brann i ett garage.

Annars inträffade ofta många roliga händelser vid larmen och nästan alla utryckningar hade sina poänger. En gång hade brandmännen maskerad på brandstationen och alla var utklädda och målade. Larmet gick så om brand i Sundbyskolan. Någon större demaskering fanns givetvis inte tid till och Spånga Nyheter skrev efteråt att "det var en märklig samling brandmän som drog slang vid Sundbyskolan i lördags kväll".

Vad beträffar tankbilen, bil nr 18 som den hette, var det en ganska märklig skapelse, högerstyrd, med gasen mellan broms och koppling samt tung och klumpig att köra. Trots detta gick alltid tankbilen ut som första bil vid alla larm eftersom den medförde mycket vatten som omedelbart kunde tagas i bruk vid framkomsten. Men det förekom faktiskt att den nyare och betydligt snabbare Forden i-bland vid långa körningar till en brandplats var nära att komma i kapp tankbilen innan den kom fram till platsen!

Tre man fick stå utomhus på en plattform bakpå tankbilen vilket inte alltid var så behagligt vid kall väderlek. I dag tror jag inte att Trafiksäkerhetsverket skulle tillåta något liknande. Bilen var i alla fall effektiv när den kom fram till målet och det var ju huvudsaken.

Under den första hälften av 1950-talet kom den stora utbyggnaden av södra Spånga. Brandkårens utryckningar ökade i snabb takt hela tiden och man hade bra utrustning och hög moral inom kåren. Hela 1950-talet var en mycket aktiv tid och man kan nog säga att det var den varkliga glansperioden för Solhems Brandkår. Men så kom 1960-talet och envisa rykten började cirkulera att Solhems Brandkår skulle läggas ner och ersättas med en yrkeskår i Vällingby. Så blev det också så småningom.

Den sista riktiga insatsen Solhems Brandkår gjorde var vid den svåra branden i restaurang Berzelii Terrassen

i Stockholms innerstad den 21 december 1964, då 10 man arbetade hela natten på brandplatsen. Den 29 december gjorde vår brandkår sin sista utryckning till ett automatlarm på Jämtlandsgatan 157 i Vällingby. Några dagar senare gick gamla fina Solhems Brandkår i graven.

Vid en stor invigningsfest på den nya brandstationen i Vinsta avtackades alla borgarbrandmän i Solhem och Hässelby Villastad för lång och trogen tjänst och flera medaljer delades ut. Så åt vi oxfilé, drack rödvin och fick lyssna till hornmusik och vackra tal i långa banor. Sedan gick vi husesyn i den nya brandstationen med alla dess moderniteter. Och visst var det pampigt och nog var det pirrande med alla tekniska finesser. Men nog kändes det vemodigt alltid och nog fanns det tårar bakom många glasögon den här kvällen.

I order nr 32 av den 30 december 1964 uttalade Stockholms brandchef John-Erik Skogsberg sin uppskattning av alla de avgående brandmännen och ett "tack för aldrig svikande pliktkänsla, för uppoffrande och effektivt arbete och för den goda viljan att alltid göra det bästa i varje situation".

En av Solhems brandkårs gamla larmklockor överlämnas av Harald Månsson till Stockholms brandchef John-Erik Skogsberg vid invigningen av Vällingby brandstation

Medaljörer från Spånga och Hässelby vid Vällingbystationens invigning. Fr v Carl-Fredrik Lindros, Alf Johansson, Arne Johansson, Erik Andersson, Spånga, Gösta Jacobsson, Hässelby

Sedan dess har nästan precis 20 år rullat i väg. Det mesta om den här tiden är glömt och det som är kvar har blivit legend och nostalgi. Vi kan dock fortfarande glädja oss åt några verkligt påtagliga minnen av Solhems Brandkår som finns att bese i Spånga Församlingshus. Där hänger den gamla brandklockan från Solhems första brandbil och där finns de fyra tavlorna med brandförsvarsmotiv, målade i mitten av 1950-talet av framlidne Hässelby-konstnären Tage Olson.

Dessa tavlor beställdes av Solhems Brandkårs kamratförening som en gåva till Harald Månsson och hängde fram till 1965 i Solhems Brandstation. Sin speciella form har de fått för att passa in i brandstationens lokaler. Harald Månsson flyttade i slutet av 1960-talet till Göteborg och förde då tavlorna med sig. I november 1978 överlämnade han tavlorna som en gåva till Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille, som med största tacksamhet

mottog gåvan. Genom goda krafter försorg kunde sedan dessa konstverk återbördas till Solhem, där de nu finns uppsatta i samlingssalen i Spånga Församlingshus.

Ja, detta var i all enkelhet historien om Solhems Brandkår. I dag sköts som sagt eldsläckningen i Spånga från två högmoderna brandstationer i Kista och Vällingby med fjärralarmering och med allt det senaste inom data och elektronik till hjälp. Man rycker ut med topptrimmade brandmän som kommer i tjutande, blinkande och blänkande brandbilar som kostat 800.000 kr styck och har 300 hästkrafter, radiostyrda pumpar och alla finesser. Och då tänker jag, att visst är det imponerande och effektivt. Men nog var det ändå något visst i alla fall med Solhems Brandkår och Magister Gabrielsson med sina skramlande hinkar över stock och sten!

*Gillets Lars Nahlbom har just mottagit budkavlen av Hans Österberg, Sundbybergs Hembygdsförening
Se artikel på nästa sida!*

Budkavle - VAD ÄR DET?

En kort historik om budkavlar är väl på sin plats då landet genomkorsats av kavlar under HEMBYGDENS ÅR 1984.

Då Erik Segersäll omkring 988 vann slaget vid Fyrisvallen hade han skickat en särskilt märkt pil från gård till gård i hela landet för att kalla stridbara män till Uppsala. Pilen kom att benämnas budkavle. Säkert har sådant förfarande förekommit tidigare, men vi ska någonstans börja. Alltnog, budkavlen var oftast ett tillskuret trästycke av växlande utseende som gick som en stafett från den ene löparen till den andre. Budskapet kunde framföras muntligt och kavlen var legitimation och bevis för att bäraren var i rätta ärenden stadd. Ibland vittnade själva kavelns utseende om budskapets karaktär.

Det muntliga meddelandet var mestadels kort: Till tings, Man ur huse, Rid i natt, eller dylikt. Småningom omvandlades kaveln till en kapsel som omslöt ett skrivet budskap.

Kavlen skulle framföras med största skyndsamhet. En försumlig löpare riskerade att bli hängd eller få sin gård bränd. Därför talar västgöotalagen om budkavlar "snarade och brände". Det innebar att kaveln var bränd i ena änden och bar en snara i den andra för att påminna om vad som kunde hända om löparen inte var snabb nog. En Kungl. förordning från slutet av 1600-talet stadgar att den som fördristade sig att nedlägga kavlen skulle böta 20 daler silvermynt eller plikta med gatlopp, d v s löpa genom en "gata" av ett hundratal man som pucklade på honom med käppar.

Budkavlen hade ej alltid officiell karaktär. Det kunde vara fråga om uppror mot fogdar och furstar. Uptakten till "stora daldansen" 1743 var en maning som inleddes med orden: Budkafla till allmänt opbod för Hedemora sochn, att hvar och een som kan bära gewär skall inom tålf tijmars tijd, beväpnad och försedd med åtta dagars

kåst inställa sig vijd den wahnliga sochnens mötes-plats..." Prästen i Spånga Lars Honther skriver: "A:no 1743 d 19 junii som var en söndag och Domin. 3:e p Trinit. framströk här mot aftonen den upproriska dala-almogen som tycktes göra en hop över 5 å 6000 man Dalkararna hade i frammarschen så väl med budkavle som muntliga hotelser skrämt denna allmoge . . . vid liv och egendoms förlust för var och en som ej ville göra ett med dem . . . d 21 om aftonen och natten över var även någon oro ibland denna socknens allmoge att de änte-ligen ville in i Stockholms men jag hant dock stilla största delen och när den 22 om aftonen ryktet kom hit ut om dalkarlarnas obeskedlighet i Stockholm och att över 100 av dem blivit skjutna . . . samt 3000 man i arrest tagna . . . voro omsider dessa bönder tämligen glada att de blivit hemma och intet råkat i de andras olycka."

Så sent som 1914 innehöll byggningabalken bestämmelser om åtgärder vid skogsbrand där det heter: "tager faran till kungöres det nästa kronobetjante och låte strax budkavlen gå byar emellan".

De budkavlar som 1984 gick över landet genom hembygds-föreningarnas försorg löpte ej med hast likt sina före-gångare utan startade i valborgsmäss och nådde sitt mål den 26 augusti då konungen mottog dem på Skansen i Stockholm. Deras budskap var lika vällovligt som svår-genomfört och ej av den kortfattade karaktär som fordom var. Budkavlen 1984 var säkert till gagn för en god kon-takt grannföreningarna emellan.

Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille fick föra kavlen inom den gamla Spånga sockens gränser. Lördagen den 11 augusti mottogs kavlen från Sundbybergs Hembygds-förening vid Rinkeby kvarnar och den 12 augusti över-lämnades den till Hässelby villastads Hembygdsförening vid Hässelby gamla kommunalhus.

Lars Nahlbom

GILLET'S PROGRAM NOVEMBER -84 - FEBRUARI -85

Gäller tills nästa nummer av SPÅNGA-BYGDEN utkommer

HÖSTMÖTE söndag 25 november kl 15.00
===== i Spånga församlingshus, Värsta Allé 1
Föredrag av chefen för Runverket,
HELMER GUSTAVSON

"Runor förr och nu"

Kaffeservering

=====

JULMARKNAD söndag 9 december kl 12 - 15
AKALLA BY Traditionella arrangemang med försäljning
===== av julpynt och julklappar anordnas i sam-
 verkan med kvartersgården och övriga för-
 eningar i byn. Vår egen aktivitet:
 ljusstöpning i Mellangården

=====

LYRIKAFTON torsdag 17 januari kl 19.15
===== Brasafton i Mellangården, Akalla by
 Deltagarna bidrager med uppläsning av
 någon eller några av sina käraste dikter
 Medtag bröd för gemensamt kaffebord

=====

SÅ VAR DET torsdag 21 februari kl 19.15
I GAMLA Brasafton i Mellangården, Akalla by
SPÅNGA Gamla Spånga-bor berättar
===== Förning och förtäring som ovan

VÄLKOMMEN TILL MELLANGÅRDEN

som är öppen för besökare första söndagen i varje månad kl 12 - 15.

Buss från Spånga station linje 517, 13 och 43 min över varje hel timme.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

VI LÄSER SOCKENSTÄMMOPROTOKOLL

varje måndag kl 19 i Spånga församlingshus, Värsta Allé 1

Vi är nu inne på början av 1800-talet.

NYA DELTAGARE VÄLKOMNA!

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

UTSTÄLLNINGEN "SPÅNGA I BILD"

är uppställd på biblioteket i Kista 15 okt - 12 nov

efter att ha stått i Vällingby bibliotek under september.

Vi är glada att vår 50-årsjubileumsutställning är så efterfrågad att den ständigt varit på turné.

ÅRSMÖTET 1985

äger rum söndag 10 mars kl 15

Mera om detta i nästa nummer av SPÅNGA-BYGDEN

oooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooooo

SPÅNGA FORNMINNES- OCH HEMBYGDSGILLE

Box 8070, 163 08 SPÅNGA Postgiro 26 50 62 - 0

ÅLDERMAN

Jane Hamilton 36 22 70

SKRIFTVÅRDARE

Erik Svedin 36 62 93

KASSAVÅRDARE

Hans Lindbergh 760 87 21

Redaktion för SPÅNGA-BYGDEN

Sixten Källberg 36 41 09

Karin Jonsson 36 00 23

Lars Nahlbom 760 37 27